

595.706.492
E G I
Ent.

APR 14 1964

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSCHE ENTOMOLOGISCHE VEREENIGING

Deel 23	1 november 1963	No. 11
---------	-----------------	--------

Adres der Redactie:

B. J. LEMPKE, Oude IJsselstraat 12^{III}, Amsterdam-Zuid 2 — Nederland

INHOUD: W. J. Boer Leffef: Jaaroverzichten van 1960 en 1961 (Macrolepidoptera) (p. 197). — P. J. Brakman: Korte coleopterologische Notities VI (p. 202). — J. C. van der Meer Mohr: Aantekeningen over de oecologie van *Megapis dorsata* (F.) (Hym., Apidae) (p. 215). — J. A. W. Lucas: Zeldzame Microlepidoptera (p. 223). — C. Ottenheijm: Vangsten van Macrolepidoptera in midden-Limburg in 1962 (p. 225). — Literatuur (p. 214: P. J. Brakman; p. 226: A. Diakonoff). Korte mededelingen (p. 201: A. W. P. Maassen; p. 228: B. J. Lempke, P. Vroegindewij).

Jaaroverzichten van 1960 en 1961 (Macrolepidoptera)

door

W. J. BOER LEFFEF

R.I.V.O.N.-mededeling nr. 148

VANGRESULTATEN IN 1960

Voor een overzicht van de weersomstandigheden zie LEMPKE, 1961.

De inventarisaties van een aantal natuurreservaten en Staatsbosbeheer-terreinen gaven in 1960 in vele gevallen verrassende en waardevolle faunistische resultaten.

Teneinde een overzicht van de vlinderfauna van het O.K.W.-reservaat het Savelsbos te Gronsveld te verkrijgen, werd aldaar begin 1960 een vangapparaat opgesteld. Hiermede zijn vele belangrijke gegevens verkregen, waaruit vliegtijd-grenzen, populatiedichtheden, melanistische verhoudingen e.d. konden worden afgeleid. Om enkele voorbeelden te noemen: van *Peridea anceps* Goeze bleek ruim 65% der waargenomen dieren tot de vorm *hasebroeki* Loibl te behoren. Uit een niet verdonkerd gevangen wijfje werden nakomelingen gekweekt, die voor 96% tot deze melanistische vorm behoorden. Inmiddels is deze vorm ook van midden Drente bekend geworden, zodat wij mogelijk te maken hebben met een op den duur althans plaatselijk zeer sterke verdonkering der soort, zoals dit in recente jaren reeds bij enkele andere vlinders is gebeurd. Zie voor deze vorm overigens *Ent. Ber.* 23 : 88, 1963.

Een analoog geval troffen wij bij *Stauropus fagi* L. aan, waarvan ruim 70% der waargenomen dieren een donkere grondkleur had, doch niet tot de zwartachtige f. *nigrescens* Lempke behoorde.

Craniophora ligustri F. bleek in dit bosgebied opvallend talrijk te zijn. Het optimale biotoop van deze soort moet dus waarschijnlijk hier aanwezig zijn. Van de typische bonte vorm werden slechts enkele exemplaren gevangen, de overgrote

SMITHSONIAN
INSTITUTION

APR 10 1964

meerderheid werd gevormd door de melanistische vormen *sundevalli* Lampa en *nigra* Tutt.

Relatief gewoon was ook *Atethmia centrago* Haworth (*xerampelina* auct.), met een opvallend korte vliegtijd.

Van bijzondere betekenis was het optreden van 19 exemplaren van *Apatele alni* L. op drie achtereenvolgende avonden. Een voor deze overigens sporadisch voorkomende soort uitzonderlijk hoog aantal! Ongeveer 25% behoorde tot de typische vorm, de rest tot de melanistische f. *obscurior* Caspari. Het is niet duidelijk welke oorzaken aan een dergelijk optreden ten grondslag liggen, wel ligt het voor de hand deze afhankelijk te stellen van milieu en klimatologische invloeden. Nu echter de aandacht op een dergelijke mogelijkheid is gevestigd, kan wellicht door middel van een voortgezet onderzoek op langere termijn een oplossing worden gevonden.

De rijke *Clematis vitalba*-begroeiingen, welke o.m. een deel van de vegetatie van het Savelsbos vormen, veronderstelden reeds een evenredig grote opbrengst van de hieraan gebonden vlindersoorten. Deze veronderstelling werd aan de hand der resultaten van het onderzoek nadrukkelijk bevestigd.

Opmerkelijk talrijk in beide generaties was *Melanthia procellata* Dup., iets minder *Horisme vitalbata* Schiff., relatief vrij gewoon *H. tersata* Schiff., terwijl *Hemistola chrysoptera* en *Eupithecia haworthiata* Dbld. betrekkelijk gewoon genoemd konden worden. Het relatief grote aantal van *Chloroclystis coronata* Hb. kan wellicht eveneens worden toegeschreven aan deze *Clematis*-rijkdom. Hieraan min of meer analoog was de waarneming van een onverwacht (redelijk) groot aantal *Cosymbia annulata* Schulze, hetwelk stellig verband houdt met de rijke *Acer campestre*- en *Carpinus betulus*-begroeiingen die in dit bos worden aangetroffen. Van de zomergeneratie werden eveneens een aantal dieren opgemerkt. De vliegtijdgrenzen konden uiteraard tot nu toe nog niet met zekerheid worden vastgesteld.

Van evenzo bijzondere betekenis kon het grote imago-aantal van *Selenia lunaria* Schiff. worden genoemd. Dit overtrof zelfs ver dat van *Selenia bilunaria* Esp. en *S. tetralunaria* Hufn., ofschoon de laatste ook niet ongewoon was. Gen. II bleek in aantal en grondkleur der dieren volkomen gelijkwaardig aan gen. I te zijn, behalve dan de wat geringere grootte, de minder getande vleugels, de wat donkerder en geprononceerder tekening. Van deze soort konden eveneens de vliegtijdruiteren worden bepaald. Uit het relatief talrijk optreden van *Bombycia viminalis* F. is te concluderen, dat hij althans in Zuidlimburgse bosgebieden tot een van de gewoonste soorten gerekend kan worden. De bepaling van de uiterste areaalgrenzen, welke nog niet bekend zijn, zou een interessant onderzoeksobject vormen. Het is de moeite waard hieraan wat meer aandacht te besteden! Een mooi onderwerp voor onze Limburgse entomologen.

De vangst van enkele exemplaren van *Mythimna sicula* Tr. was eveneens een faunistisch waardevol gegeven. Hieruit kan misschien de conclusie worden getrokken, dat deze soort reeds als een recente aanwinst der Nederlandse entomofauna kan worden beschouwd; de vangsten te Vijlen en op Schouwen pleiten hier eveneens voor. Het vrij gave exemplaar van *Eriopus juvenina* Cramer dat in 1961 in de trap werd aangetroffen, was eveneens een verrassende vangst.

Tenslotte kunnen nog enkele afwijkende vliegdata worden vermeld. *Phigalia*

pedaria F. werd reeds in de derde decade van november 1960 opgemerkt. *Theria rupicaprararia* Schiff. vloog al in aantal gedurende de derde decade van december 1960.

Erannis leucophaearia Schiff. was reeds begin januari 1960 actief. Een exemplaar van *Alsophila aceraria* Schiff. werd maart 1960 in de mothtrap te Gronsveld aangetroffen.

Tijdens een incidenteel onderzoek in de Vijlenerbossen in het laatst van oktober bevonden zich onder de talrijke smeergasten opmerkelijk veel *Conistra ligula* Esp., relatief veel *Graptolitha ornitopus* Hufn. en 6 verse *Xylina exsoleta* L. Voor beide laatste soorten de hoogste aantallen welke ik tot nu toe op stroop aantrof.

In 1960 werd eveneens een regelmatig onderzoek gedaan over een lange termijn in een Staatsbossencomplex in midden Drente, als gevolg waarvan verrassende resultaten zijn bereikt. Aan de hand hiervan kunnen deze bossen als entomofaunistisch bijzonder waardevol worden gekenmerkt. Het opvallendst was de waarneming van een vrij groot aantal *Panthea coenobita* Esp. Daarnaast kunnen worden genoemd: *Jaspidia deceptoraria* Scop., *Diarsia dablui* Hb. (in aantal), *Amathes agathina* Dup., *Selenia lunaria* Schiff., *Odentosia carmelita* Esp. (in aantal), *Leucodonta bicoloria* Schiff. (in aantal), *Endromis versicolora* L. (in aantal), *Harpyia bicuspis* Bkh. (in aantal). Opvallend waren vervolgens de grote aantallen van *Orthosia gothica* L., *Orth. munda* Schiff. en *Biston stratarius* Hufn.

VANGRESULTATEN IN 1961

Voor een overzicht van de weersomstandigheden zie LEMPKE, 1962.

Inventarisaties werden dit jaar ingezet te Vijlen (Vijlenerberg), in het duingebied van Schouwen en op Terschelling. Het onderzoek in de Staatsbossen in midden Drente werd voortgezet.

Hoewel het klimatologisch ongunstige seizoen het tegendeel deed verwachten, mogen de gegevens die gedurende deze verschillende onderzoekingen zijn verzameld, allerminst teleurstellend worden genoemd. Vooral de waarnemingen betreffende de migranten waren opvallend en met betrekking tot hun aantallen in vele gevallen verrassend.

Begin september werden bijvoorbeeld als resultaat van een enkele vangavond ruim 4000 *gamma's* geteld. Het aantal waargenomen exemplaren van *Nycterosea obstipata* F. bedroeg ruim 30, waarvan 90% in Zeeland.

Bijzonder vermeldenswaard waren de vangsten van: *Utetheisa pulchella* L. op 5 en 6 oktober, 6 exemplaren van *Rhodometra sacraria* L. in de eerste septemberdecade, een exemplaar van *Cosymbia puppillaria* Hb., alle van Schouwen; een tweede *Cosymbia puppillaria* werd te Vijlen waargenomen, beide $\pm$ 10 oktober.

Wat de indigene soorten betreft valt in de eerste plaats iets te zeggen over het grote aantal van *Eumichtis lichenea* Hb., dat op Schouwen werd geteld. De vliegtijdgrenzen van deze soort konden worden bepaald. *Amathes glareosa* Esp. was in 1961 nagenoeg even talrijk als in het voorgaande seizoen, ruim 1350 exemplaren zijn op Schouwen geteld. Het bestaan van rijke populaties in het duingebied alhier is hiermede wel met zekerheid bewezen.

Onverwacht en daardoor verrassend waren de uitkomsten der imagotellingen van *Epirrhoë galiata* Schiff. Zie BOER LEFFEF, 1963.

Van *Scopula imitaria* Hb. kan gevoeglijk worden gezegd, dat hij in het duingebied op Schouwen zeer talrijk is. Dankzij het vele materiaal was het mogelijk voor deze soort eveneens de vliegtijdgrenzen te bepalen. Hierbij bleek, dat er een kleine tweede generatie mogelijk is. Zoals was te verwachten, komt ook *Aspitates ochrearia* Rossi hier talrijk voor. Dit duidt op rijke populaties in waarschijnlijk optimale milieus. Voor deze soort zijn eveneens vliegtijdgrensbepalingen verricht. Van *Scotia puta* Hb. kan niet anders worden gezegd dan dat hij zeer talrijk was, evenals *Noctua interjecta* Hb., *Amathes c-nigrum*, *Phlogophora meticulosa* L., *Olene fascelina* L., *Diacrisia sannio* L., *Celama aerugula* Hübn., *Coscyntia cribraria* L., *Tyria jacobaeae* L., *Lithosia complana* L. en *Hoplodrina ambigua* Schiff. Relatief talrijk waren: *Arctia villica* L., *Spilosoma urticae* Esp., *Cucullia chamomillae* Schiff., *Cuc. asteris* Schiff., *Scopula emutaria* Hb., *Nothopteryx polycommata* Schiff. en *Earophila badiata* Schiff.

Bijzonder vermeldenswaard waren de soorten: *Notodonta phoebe* Siebert, beide generaties in aantal, *Orthosia opima* Hb. enkele exemplaren van Burgh, *Orth. miniosa*, *Cleorodes lichenaria* Hufn., enkele exemplaren Westenschouwen.

Vergelijkenderwijs werden uit Schouwen de beste resultaten verkregen, zowel wat betreft het soortenaantal als de bijbehorende getalsterkte. Van *Diacrisia sannio* bleek op Schouwen een sterke tweede generatie voor te komen, met kleinere, overigens niet afwijkende individuen.

Te Vijen werden eveneens opmerkelijke resultaten verkregen, ofschoon in de loop van het seizoen tot uiting kwam, dat de zuidelijke districten te kampen hadden met bijzonder ongunstig vangweer, veel mist o.a. Hoewel hierdoor het totaal der vangsten ongunstig moet zijn beïnvloed, merkbaar aan de mindere getalsterkte der overigens gewone soorten, bleek het soortenaantal toch vrij normaal te zijn.

Uitschieters waren: 3 exemplaren van *Notodonta tritophus* Esp., waarbij een gelukkig reeds uitgelegd wijfje, een exemplaar van de zeer zeldzame *Coenotephria derivata* Schiff., relatief talrijk *Polyplocia diluta* F. met ruim 40 exemplaren, en een exemplaar van *Alcis repandata*, f. *mendeli* Williams.

Uit de Staatsbossen in midden Drente werden wederom een aantal exemplaren van *Panthea coenobita* verkregen, waarmee de indigeniteit zo goed als zeker is vastgesteld. Van belang was verder het overgrote aantal *Deileptenia ribeata* Clerck, dat in dit bosgebied werd gevangen, op een enkele avond ruim 120 exemplaren. Dit zou kunnen wijzen op een optimaal milieu. Reeds in 1960 werd deze soort er in een enkel exemplaar gesignaleerd. Dit bewijst o.m. de waarde van onderzoeken op onbekende terreinen. Ofschoon *D. ribeata* voorheen als zeer lokaal werd gekenmerkt en hoofdzakelijk voorkwam in een beperkt territorium op de midden-Veluwe, zijn er in de laatste jaren aanwijzingen voor een aarzelende areaaluitbreiding. De populaties uit midden Drente kunnen in dit verband echter niet worden genoemd, zij zijn daar bepaald altijd geweest, doch door het gebrek aan waarnemers nooit gevonden.

Voor het overige werden door incidentele onderzoeken nog de volgende resultaten verkregen:

Jaspidia deceptor Scop., op meerdere vliegplaatsen in het zuiden aangetroffen, vooral op kalkgrashellingen (microtemperatuur). *Gypsitea leucographa* Schiff.

blijkt uit een reeks van steekproeven verspreid in de meeste zuidelijke bosgebieden voor te komen, maar klaarblijkelijk zeer zelden in grote aantallen. *Amathes agathina* Dup. kan als een biotoopvaste soort worden beschouwd. Dit is gebleken uit de combinatie van gegevens welke als gevolg van verscheidene proeven werden verkregen. De imago's zwerven, zoals bij vele andere soorten het geval is, niet of zelden ver buiten het typische biotoop en zullen dus sporadisch en in zeer weinig exemplaren op vanglampen worden aangetroffen, vooral niet wanneer deze op een afstand van het vlieggebied zijn opgesteld. Bovendien kan met vrij grote zekerheid worden aangenomen, dat de vermoedelijke zeldzaamheid aan het voorgaande is toe te schrijven. In het biotoop zelf blijkt hij gewoon te zijn, hetgeen in zekere mate wordt bevestigd door de vrij grote rupsenaantallen, welke zo nu en dan zijn gevonden.

Van de in 1960 op de Veluwe voor onze fauna nieuw gevangen soort, *Polymixis gemmea*, kon reeds een mogelijke areaaluitbreiding worden geconstateerd. Op een heigebied in de omgeving van Apeldoorn werd nl. begin september een exemplaar opgemerkt. Op ditzelfde terrein bleken o.m. populaties van *Apamea furva*, *Amathes glareosa* en *A. castanea* voor te komen, terwijl er blijkbaar optimale milieus voor de talrijk optredende *Scotia cursoria* worden gevonden.

Resumerend kunnen de onderzoeken in 1960 en 1961 als redelijk geslaagd worden beschouwd, ondanks de ongetwijfeld nadelige invloed van twee achtereenvolgende klimatologisch ongunstige seizoenen. Wederom is tot uiting gekomen welk een overgroot deel van Nederland nog entomofaunistisch onbekend terrein is, waarin voor vele pioniers werk is te verrichten.

Geciteerde literatuur

- BOER LEFFEF, W. J., 1963, *Epirrhoë galiata* Schiff. (Lep., Geom.) in Zeeland. *Ent. Ber.* 23 : 109.
 LEMPKE, B. J., 1961, Trekvinders in 1960. *Ent. Ber.* 21 : 185.
 —————, 1962, Trekvinders in 1961. *Ent. Ber.* 22 : 193.

Summary

Report on the investigation of the Macrolepidoptera occurring in faunistically interesting localities in the Netherlands during the years 1960 and 1961.

Bilthoven-Noord, Soestdijkseweg 33.

Papilio machaon L. en enkele andere dagvlinders in 1962. Mijn bevindingen omtrent enkele door U indertijd in de aandacht aanbevolen soorten waren in 1962 in de omgeving van Montfort (Lbg.) als volgt:

Papilio machaon L. Ontbrak in 1962 in mijn omgeving volkomen.

Polygonia c. album L. Dat seizoen hoogstens een tiental exemplaren gezien; in meer normale jaren is de vlinder hier nog steeds vrij gewoon.

Araschnia levana L. Deze tot voor weinige jaren in Montfort nog gewone vlinder is hier nu beslist zeldzaam. In 1962 heb ik zelfs geen spoor van het Landkaartje gezien!

A. W. P. MAASSEN, Montfort.